

শ্ৰেণী-ষষ্ঠ বিষয়-সমাজ বিজ্ঞান

প্ৰাসংগিক শিকন ঘাটি :

- ক) আৰ্যসকলে গঢ়ি তোলা সভ্যতাটোৰ নাম কি?
খ) বেদৰ আন এটা নাম কি?

শিকন ফলাফল :

- ভাৰতবৰ্ষলৈ আৰ্যসকলৰ আগমন সম্পৰ্কে ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।
- ভাৰতীয় সংস্কৃতিলৈ আৰ্যসকলৰ অৱদান সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিব পাৰিব।

আনুষংগিক শিকন ফলাফল :

বৈদিক যুগত গঢ় লৈ উঠা সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ বিষয়ে খুলমূল আভাস দাঙি ধৰিব পাৰিব।

অধ্যায় :

ষষ্ঠ শ্ৰেণীৰ সংগতিপূৰ্ণ পাঠ — ‘বৈদিক সভ্যতা’ (পাঠ নং-১৩)।

পাতনি :

পৃথিৱীৰ প্ৰায়বোৰ প্ৰাচীন সভ্যতাই নদীৰ পাৰত গঢ় লৈ উঠিছিল। কাৰণ নদীৰ উপত্যকাসমূহৰ মাটি অধিক সাৰুৱা আৰু মানুহৰ বসবাসৰ বাবে উপযোগী আছিল। ভাৰতৰ নগৰীয়া সভ্যতাৰ সূচনাও হৈছিল সিন্ধু নদীৰ উপত্যকাত।

ঋকবেদত উল্লেখ থকা মতে খ্ৰীঃপূঃ ১৫০০ শতিকাৰ পৰা খ্ৰীঃপূঃ ১০০০ শতিকাৰ ভিতৰত আৰ্যসকলে সৰু সৰু দলত বিভক্ত হৈ ভাৰত উপ-মহাদেশত প্ৰৱেশ কৰিছিল। ভাৰতবৰ্ষৰ উত্তৰ-পূৰ্ব দিশটো পৰ্বতমালাৰে সুৰক্ষিত যদিও উত্তৰ-পশ্চিম দিশটোত ভাৰতলৈ আহিব পৰা অনেক সৰু সৰু বাট-পথ আছিল আৰু সেইবোৰ বাট-পথেৰেই আৰ্যসকলে ভাৰত উপ-মহাদেশত প্ৰৱেশ কৰিছিল বুলি ইতিহাসত পোৱা যায়। পোন প্ৰথমে এই আৰ্যসকলে বৰ্তমানৰ পঞ্জাব অঞ্চলত বসতি আৰম্ভ কৰিছিল। তেওঁলোকে এই অঞ্চলটোক সপ্ত-সিন্ধু আখ্যা দিছিল। সপ্ত-সিন্ধু বুলিলে সিন্ধু নদী আৰু ইয়াৰ উপনৈ ক্ৰমে শতদ্ৰু, বিপাশা, ইৰাৱতী, চন্দ্ৰভাগা, বিতস্তা আৰু সৰস্বতী নদীকে বুজায়। আৰ্যসকলৰ পূৰ্বপুৰুষসকল কৃষকসকল আৰু কাম্পিয়ান সাগৰৰ পাৰত থকা ভূ-ভাগৰ অধিবাসী আছিল বুলি ইতিহাসত উল্লেখ আছে।

খ্ৰীঃপূঃ ১২০০ শতিকাৰ ওচৰে পাজৰে উত্থান ঘটা এই সভ্যতাটোকে ইতিহাসত বৈদিক সভ্যতা বুলি কোৱা হয়। কাৰণ, এই সভ্যতাটোৰ বিষয়ে জনাৰ একমাত্ৰ উৎস হৈছে বেদ। আৰ্যসকলে প্ৰকৃতিক উপাসনা কৰিছিল। বিশেষকৈ সূৰ্য, অগ্নি, ইন্দ্ৰ, বৰুণ আদি দেৱতাৰ প্ৰশংসাত মৌখিকভাৱে মন্ত্ৰ আওৰাইছিল। পাছলৈ সেইসমূহেই লিখিত ৰূপ লৈ ঋকবেদ নামেৰে পৰিচিত হৈছিল। বেদক ‘শ্ৰুতি’, ‘সংহিতা’ আদি নামেৰেও জনা যায়।

আৰ্যসকল প্ৰথমতে পশুপালক আছিল, সেয়েহে বিজুত ঘাঁহনি পথাৰ বিচাৰি তেওঁলোকে এঠাইৰ পৰা আন ঠাইলৈ ঘূৰি ফুৰিব লগাত পৰিছিল। এই উদ্দেশ্যেৰেই তেওঁলোকে হিমালয়ৰ পাদদেশৰ গংগা নদীৰ উপত্যকা অঞ্চলত প্ৰৱেশ কৰিছিল। বৰ্তমানৰ উত্তৰ প্ৰদেশৰ পশ্চিম অঞ্চলৰ পৰা দিল্লী পৰ্যন্ত তেওঁলোক বিয়পি পৰিছিল। এই সময়ছোৱাত তেওঁলোকে সামবেদ, যজুৰবেদ, অথৰ্ববেদ ৰচনা কৰিছিল।

কালক্ৰমত এই অঞ্চলত থকা স্থানীয় লোকৰ সংস্পৰ্শলৈ অহাৰ লগে লগে আৰ্যসকলৰ জীৱন-যাপন প্ৰণালীৰ ক্ৰমশঃ পৰিৱৰ্তন হ’বলৈ ধৰে। পৰৱৰ্তী সময়ত পশুপালক আৰ্যসকল কৃষকলৈ পৰিৱৰ্তিত হৈছিল।

এই অংশৰ পৰা আহৰণ কৰিবলগীয়া অৰ্থাসমূহ :

- ভাৰতলৈ আৰ্যসকলৰ আগমন সম্পৰ্কে ধাৰণা লাভ কৰিব।
- আৰ্যসকলে ভাৰতত গঢ়ি তোলা সভ্যতাৰ বিষয়ে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক আভাস দিব পাৰিব।
- বৈদিক যুগত গঢ় লৈ উঠা ধৰ্ম-সংস্কৃতি, সাহিত্যৰ বিষয়ে অৱগত কৰাব পাৰিব।

পৰামৰ্শমূলক শিক্ষণ-শিকন প্ৰক্ৰিয়া :

কাৰ্য নং - ১ : (অভিৰোচিত কাৰ্য)

আৰ্যসকলে গঢ়ি তোলা সভ্যতাৰ বিষয়ে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ লগত আলোচনা কৰাৰ উদ্দেশ্যেৰে শিক্ষকে তলত দিয়া প্ৰশ্নসমূহৰ অৱতাৰণা কৰিব পাৰে—

- ক) পৃথিৱীৰ প্ৰাচীন সভ্যতাসমূহ সাধাৰণতে ক'ত গঢ় লৈ উঠিছিল?
- খ) সেই সভ্যতাসমূহ কি কি?
- গ) হৰপ্পা সংস্কৃতি বুলিলে কোনটো সভ্যতাক বুজায়?
- ঘ) সিন্ধু উপত্যকাৰ সভ্যতা অথবা হৰপ্পা সংস্কৃতি কিমান বছৰ তিষ্ঠি আছিল?
- ঙ) সিন্ধু উপত্যকাৰ সভ্যতাৰ পতনৰ পাছত গঢ় লৈ উঠা সভ্যতাটোৰ নাম কি?

ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে দিয়া উত্তৰৰ আলমত শিক্ষকে ভাৰত উপ মহাদেশলৈ আৰ্যসকলৰ আগমন সম্পৰ্কে অৱগত কৰাব পাৰে। ভাৰতবৰ্ষলৈ এই আৰ্যসকল কোন দিশৰ পৰা কেনেকৈ আহিছিল পাঠৰ পৃষ্ঠা নং-১০৪ আৰু ১০৫ত থকা এছিয়া মহাদেশৰ মানচিত্ৰখন দলত অধ্যয়ন কৰিবলৈ তলত দিয়া ধৰণৰ প্ৰশ্নৰ অৱতাৰণা কৰিব পাৰে—

- ক) এছিয়াৰ মানচিত্ৰখন চাই কাৰ্পিয়ান সাগৰ, কৃষ্ণ সাগৰ ভাৰতৰ কোন দিশত আছে নিৰূপণ কৰা?
- খ) বৰ্তমানৰ এছিয়াৰ মানচিত্ৰ অনুসৰি কোন কেইখন ৰাষ্ট্ৰৰ মাজেৰে আৰ্যসকল ভাৰতত প্ৰবেশ কৰিছিল?
- গ) কৃষ্ণ সাগৰৰ পৰা কোন দিশে গ'লে সিন্ধু নদী পোৱা যাব?

ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে শিক্ষকৰ সহায়ত কাৰ্যটি সম্পন্ন কৰিব। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে দিয়া সঁহাৰিৰ ভিত্তিত আৰ্যসকলে ভাৰতত উত্তৰ-পশ্চিম দিশেৰে প্ৰবেশ কৰি ক্ৰমান্বয়ে বিভিন্ন ঠাইত বৈদিক সভ্যতা গঢ়ি তুলিছিল এই সম্পৰ্কে শিক্ষকে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ আগত ব্যাখ্যা আগবঢ়াব পাৰিব।

কাৰ্য নং - ২ :

শিক্ষকে শ্ৰেণীকোঠাত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক ষষ্ঠ শ্ৰেণীৰ পাঠ্যপুথিৰ ১০৪ আৰু ১০৫ নং পৃষ্ঠাৰ মানচিত্ৰ দুখন অধ্যয়ন কৰি তলত দিয়া ধৰণৰ প্ৰশ্ন ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক সুধিব পাৰে—

- ক) আৰ্যসকলে কোন দিশৰ পৰা আহি ভাৰত-উপমহাদেশত সোমাইছিল?
- খ) আৰ্যসকলে ভাৰতবৰ্ষৰ কোনবোৰ ঠাইত বসতি আৰম্ভ কৰিছিল?
- গ) এছিয়া মহাদেশৰ দেশ কেইখনমানৰ নাম কোৱা।
- ঘ) এছিয়া মহাদেশত অৱস্থিত দুখন সাগৰৰ নাম উল্লেখ কৰা।

এই প্ৰশ্নসমূহৰ উত্তৰ দিবৰ কাৰণে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক তেওঁলোকৰ পাঠ্যপুথিখন কিছু সময় অধ্যয়ন কৰিবলৈ দিব। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে দিয়া উত্তৰৰ ভিত্তিত শিক্ষকে ভাৰতবৰ্ষলৈ আৰ্যসকলৰ আগমন সম্পৰ্কত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক অৱগত কৰাব পাৰিব।

কাৰ্য নং - ৩ :

পাঠ্যপুথিৰ ১০৬ নং পৃষ্ঠাটো শ্ৰেণীকোঠাৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক কেইটামান দলত ভাগ কৰি আৰ্যসকলৰ উপাস্য দেৱতা, বেদ ৰচনা আদিৰ বিষয়ে পঢ়িবলৈ দি শিক্ষকে তলৰ প্ৰশ্নসমূহৰ জৰিয়তে ধাৰণা স্পষ্ট কৰিবলৈ যত্ন কৰিব পাৰে।

- ক) আৰ্যসকলে আদিতৈ কাক বন্দনা কৰিছিল ?
 খ) তেওঁলোকে কোনজন দেৱতাক শ্ৰেষ্ঠ বুলি গণ্য কৰিছিল ?
 গ) আৰ্যসকলে যজ্ঞৰ সময়ত গোৱা মন্ত্ৰবোৰক কি বুলি কোৱা হয় ?
 ঘ) শ্ৰুতিবোৰৰ লিখিত ৰূপক কি নামেৰে জনা যায় ?
 ঙ) বেদ কেইখন ?

কাৰ্য নং - ৪ :

শিক্ষকে আৰ্যসকলৰ জীৱিকাৰ আভাস দিবলৈ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক কেইটামান দলত ভাগ কৰি তলত দিয়া ধৰণৰ বিষয়ৰ ওপৰত দলত (ওপৰৰি পুথি অধ্যয়ন কৰি) টোকা প্ৰস্তুত কৰিবলৈ দিব পাৰে। টোকা প্ৰস্তুতকৰণৰ পাছত দলীয় নেতাৰ দ্বাৰা শিক্ষকৰ সন্মুখত টোকাসমূহ উপস্থাপন কৰিবলৈ দিব। উপস্থাপনৰ সময়ত সকলো ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ অংশগ্ৰহণ নিশ্চিত কৰিব।

বিষয় নং-১ : আৰ্যসকলৰ সমাজ জীৱনত পশুধনৰ গুৰুত্ব

বিষয় নং-২ : কৃষক হিচাপে আৰ্যসকল

বিষয় নং-৩ : স্থানীয় লোকৰ সৈতে আৰ্যসকলৰ সম্পৰ্ক

বিষয় নং-৪ : আৰ্যসকলৰ পৰিয়াল আৰু সমাজ ব্যৱস্থা

প্ৰয়োজন সাপেক্ষে বিষয় উপস্থাপনত শিক্ষকে সহায় কৰিব আৰু আৰ্যসকলৰ জীৱিকা, স্থানীয় লোকৰ লগত সম্পৰ্ক, পৰিয়াল আৰু সমাজ ব্যৱস্থা সম্পৰ্কে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক আলোচনাৰ জৰিয়তে অৱগত কৰাব পাৰিব।

কাৰ্য নং - ৫ :

শিক্ষকে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক তিনিটা দলত ভাগ কৰি দলকেইটাৰ নামকৰণ কৰি পৃথকে পৃথকে বহুৱাব। পাঠটোক ভিত্তি কৰি প্ৰশ্নসমূহ (তলত দিয়া ধৰণে) তিনিটা শিতানত ভাগ কৰি ল'ব। শিক্ষকে কুইজ মাষ্টৰৰ দায়িত্ব লৈ অনুষ্ঠানটো আগবঢ়াই নিব। (পোনপটীয়া শুদ্ধ উত্তৰৰ বাবে শিক্ষকে ৫ নম্বৰ আৰু বাগৰি অহা উত্তৰৰ বাবে ২ নম্বৰ ধাৰ্য কৰিব।)

দল —

শতদ্রু	বিপাশা	ইৰাৱতী
--------	--------	--------

শিতান —

- আৰ্যৰ আগমণ —
- জীৱিকা আৰু বিস্তৃতি —
- বেদ আৰু উপাসনা —

আৰ্যৰ আগমণ আৰু বসতি :

- ১) আৰ্যসকলে ভাৰত উপ-মহাদেশত প্ৰৱেশ কৰা আনুমানিক সময় কি ?
- ২) ভাৰত উপ-মহাদেশৰ কোনটো দিশ প্ৰব্ৰজনৰ বাবে সূচল আছিল ?
- ৩) আৰ্যসকলৰ পূৰ্বপুৰুষসকল কোন অঞ্চলৰ অধিবাসী আছিল ?
- ৪) আৰ্যসকলে পোনতে ভাৰত উপ-মহাদেশৰ কোনবোৰ ঠাইত বসতি স্থাপন কৰিছিল ?

জীৱিকা আৰু বিস্তৃতি :

- আৰ্যসকলৰ মূল জীৱিকা কি আছিল ?
- আৰ্যসকলৰ বেচা-কিনাৰ মাধ্যম হিচাপে কি আছিল ?
- কাৰ সংস্পৰ্শত আহি আৰ্যসকলৰ জীৱিকাৰ পৰিৱৰ্তন ঘটিছিল ?
- পৰৱৰ্তী কালত তেওঁলোকে কি জীৱিকা গ্ৰহণ কৰিছিল ?

বেদ আৰু উপাসনা :

- সপ্তসিন্ধুত বসতি কৰাৰ সময়ত আৰ্যসকলে কোনখন বেদ ৰচনা কৰিছিল ?
- আৰ্যবৰ্তত বসতি কৰা কালত ৰচনা কৰা বেদ কেইখনৰ নাম কি ?
- উপাস্য দেৱতা হিচাপে আৰ্যসকলে কাক বন্দনা কৰিছিল ?
- আৰ্যসকলে যাগ-যজ্ঞৰ সময়ত গোৱা মন্ত্ৰবোৰক কি বুলি জনা যায় ?

মোখনী :

ভাৰত উপ-মহাদেশত আৰ্যসকলৰ প্ৰৱেশকে ধৰি তেওঁলোকৰ বসতি, জীৱিকা, প্ৰকৃতিৰ সৈতে জড়িত কাল্পনিক দেৱতাৰ উপাসনা, বেদৰ সৃষ্টি, স্থানীয় সমাজৰ সৈতে তেওঁলোকৰ ভাৱৰ আদান-প্ৰদানৰ জৰিয়তে উন্নত জীৱন-নিৰ্বাহৰ সন্ধান কৰা আদি সেই কালছোৱাৰ বিভিন্ন ঘটনাক্ৰমৰ উৎস আৰু বিস্তৃতি সন্দৰ্ভত শিক্ষকে উল্লিখিত ধৰণৰ কাৰ্যৰ সহায় ল'ব পাৰে। ইয়াৰ উপৰি ভিন ভিন মনোৰঞ্জনমূলক ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে এই ঘটনাসমূহৰ ধাৰণা দিব পাৰিলে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকল উপকৃত হোৱাৰ অৱকাশ থাকে।

আৰ্হি প্ৰশ্ন

১) চমু উত্তৰ দিয়া।

- ক) শ্ৰুতিৰ লিখিত ৰূপক কি বুলি কোৱা হয় ?
- খ) সংহিতা কি ?
- গ) আৰ্যসকলৰ জীৱিকাৰ প্ৰধান সম্পদ কি ?
- ঘ) আৰ্যসকলৰ উপাস্য দেৱ-দেৱীৰ ভিতৰত শ্ৰেষ্ঠ কোন আছিল ?
- ঙ) আৰ্যসকলৰ সময়ত ব্যৱহাৰ কৰা অস্ত্ৰ বিধ কিহৰ আছিল ?
- চ) সপ্ত সিন্ধু বুলিলে কি বুজা ?

২) খালী ঠাই পূৰ কৰা।

- ক) বৈদিক যুগক দুটা ভাগত ভাগ কৰা হৈছে। এটা ..... যুগ, আনটো পৰৱৰ্তী বৈদিক যুগ।
- খ) আৰ্যসকল পোনতে ..... আছিল।
- গ) পশুধনৰ ভিতৰত ..... আছিল বস্তু বেচা-কিনাৰ মাধ্যম।
- ঘ) যাতায়াতৰ বাবে আৰ্যসকলে ..... আৰু ..... টনা ৰথ ব্যৱহাৰ কৰিছিল।
- ঙ) ৰামায়ণ আৰু মহাভাৰত বৈদিক সভ্যতাৰ দুখন .....।

৩) শুদ্ধটো বাছি উলিওৱা।

- ক) আৰ্যসকল মূলতঃ কৃষিজীৱি/পশুপালক আছিল।
- খ) ঐতিহাসিকসকলে বৈদিক যুগৰ আনুমানিক সময় খ্ৰীঃপূঃ ১৫০০ৰ পৰা খ্ৰীঃপূঃ ৬০০/খ্ৰীঃপূঃ ৬০০ৰ পৰা খ্ৰীঃপূঃ ১৫০০ বুলি ধাৰণা কৰিছে।
- গ) আৰ্যসকল সপ্ত সিন্ধুত বসতি কৰা কালতেই ঋক বেদ/অথৰ্ব বেদৰ সৃষ্টি হৈছিল।
- ঘ) গৰু/ঘোঁৰা আছিল আৰ্যসকলৰ জীৱিকাৰ প্ৰধান সম্পদ।
- ঙ) আৰ্যসকলে ভাৰতত ঘোঁৰা/লোৱা/ঘোঁৰা আৰু লোৱা অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ ব্যৱহাৰৰ আৰম্ভ কৰি সভ্যতাৰ এক নতুন যুগৰ সূচনা কৰিছিল।

৪) ভাৰতৰ এখন মানচিত্ৰ অংকন কৰি আৰ্যসকলে প্ৰৱেশ কৰা বাট-পথবোৰ চিহ্নিত কৰা।

৫) আৰ্যসকলে পোহপাল দিয়া জন্তুবোৰৰ নাম আৰু সেইবোৰৰ পৰা তেওঁলোকে কি কি খাদ্য আৰু উপকাৰিতা লাভ কৰিছিল তালিকা প্ৰস্তুত কৰা।

----- □□□ -----

শ্ৰেণী-ষষ্ঠ বিষয়- সমাজ বিজ্ঞান

প্ৰাসংগিক শিকন ঘাটি :

তলৰ কোনখন নদী উত্তৰ ভাৰতৰ সমভূমি অঞ্চলৰ অন্তৰ্গত নহয় ?

ক) কাবেৰী

খ) গংগা

গ) যমুনা

ঘ) ব্ৰহ্মপুত্ৰ

শিকন ফলাফল :

ক) ভূ-অৱয়বৰ গঠন প্ৰক্ৰিয়া সম্পৰ্কে ক'ব পাৰিব।

খ) বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ ভূ-অৱয়বসমূহ, যেনে- পৰ্বত, পাহাৰ, সমভূমি, মালভূমি, নদ-নদী আদিৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।

আনুষংগিক শিকন ফলাফল :

ক) পৃথিৱীৰ প্ৰধান ভূ-অৱয়বসমূহৰ উৎপত্তিৰ বিষয়ে বৰ্ণনা কৰিব পাৰিব।

খ) ভূ-অৱয়বসমূহৰ সৈতে মানুহৰ সম্বন্ধৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা আগবঢ়াব পাৰিব।

গ) সমভূমিৰ বৈশিষ্ট্য আৰু ইয়াৰ লগত মানুহৰ সম্বন্ধৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।

অধ্যায় : ষষ্ঠ শ্ৰেণীৰ সমাজ বিজ্ঞান পাঠ্যপুথিৰ সংগতিপূৰ্ণ পাঠ, 'পৃথিৱীৰ প্ৰধান ভূ-অৱয়ব' (পাঠ নং-৬)।

পাতনি :

পৃথিৱীৰ পৃষ্ঠ বা উপৰি ভাগৰ ঠাইসমূহৰ গঠন সকলো স্থানতে সমান নহয়। ইয়াৰে কিছুমান ঠাইৰ গঠন ওখোৰা-মোখোৰা আৰু কোনো কোনো অঞ্চলৰ গঠন সমতল। ইয়াৰ পৰা আমি সিদ্ধান্ত ল'ব পাৰো যে পৃথিৱীৰ পৃষ্ঠ ভাগত বিভিন্ন উচ্চতাৰ উচ্চভূমি আৰু নিম্নভূমিৰে গঠিত স্থলাকৃতি বিৰাজমান। ভূ-পৃষ্ঠত অৱস্থিত পৰ্বত, পাহাৰ, মালভূমি, সমভূমি, উপত্যকা, সাগৰ তলিত গঠন হোৱা নিম্ন ঢালসমূহৰ সুকীয়া গঠনবোৰেই হৈছে ভূ-আকৃতি বা ভূ-অৱয়ব।

এই ভূ-অৱয়বসমূহৰ সৃষ্টিৰ ঘাই কাৰণ পৃথিৱীৰ আভ্যন্তৰীণ আৰু বাহ্যিক প্ৰক্ৰিয়া। আৰম্ভণি অৱস্থাত পৃথিৱীৰ গলিত পদাৰ্থবোৰে তাপ এৰি দি চোঁচা হোৱাৰ ফলত পৃষ্ঠ ভাগত হ'ব ধৰা সংকোচন হৈ ওখোৰা-মোখোৰা ৰূপ লোৱা, পৃথিৱীৰ নিজা আৱৰ্তনিক ঘূৰণৰ ফলত আৰম্ভণি অৱস্থাত পদাৰ্থসমূহৰ স্থান সলনি হোৱা, ভূ-গৰ্ভৰ উত্তপ্ত পদাৰ্থবোৰ প্ৰচণ্ড তাপ আৰু চাপৰ বাবে হোৱা আভ্যন্তৰীণ ভূ-আন্দোলন আদিৰ বাবে পৃষ্ঠ ভাগৰ ওখ-চাপৰ অৱয়বসমূহৰ সৃষ্টি হয়।

ভূ-আন্দোলনৰ ফলত সৃষ্টি হোৱা ভূ-উন্নতিৰ স্থানবোৰত মহাদেশ আৰু ভূ-অৱনতিৰ স্থানবোৰত মহাসাগৰৰ সৃষ্টি হয়। এই দুবিধ মুখ্য ভূ-অৱয়ব। পৰৱৰ্তী পৰ্যায়ত অভ্যন্তৰীণ ভূ-আন্দোলন আৰু বাহ্যিক কাৰণৰ ফলত বাকী ভূ-অৱয়বসমূহ সৃষ্টি হয়। বাহ্যিক কাৰণ বা বাহ্যিক প্ৰক্ৰিয়া হিচাপে ভূ-উন্নতিসমূহ ৰ'দৰ তাপ, বতাহৰ চাপ, বৰষুণ আদি অনবৰত চলি থকা ক্ৰিয়াৰ ফলত দুৰ্বল গাঁঠনিৰ অংশবোৰ ভাগি চিগি ক্ষুদ্ৰ কণিকাত পৰিণত হয়। এনে কাৰ্যৰ বাবে ভূ-অৱয়ব একোটা ক্ষয় প্ৰাপ্ত হৈ বাকী থকা কঠিন ভাগ এক প্ৰকাৰ নতুন ভূ-অৱয়বত পৰিণত হয়। আকৌ ক্ষয় প্ৰাপ্ত শিল, মাটি আদি বৰষুণ, জান-জুৰিৰ পানীয়ে কঢ়িয়াই নি নিম্নভূমি অঞ্চলসমূহত জমা কৰে। এনে ভাৱে বাহ্যিক কাৰকৰ প্ৰভাৱত ভূ-অৱয়বসমূহৰ ৰূপান্তৰ সাধন হৈ নতুন অৱয়ব গঠন হয়।

আমাৰ পৃথিৱীখন কেইখনমান ফলক বা প্লেটত বিভক্ত। এই ফলক সমূহ মহাদেশ আৰু মহাসাগৰ সামৰি সুকীয়াভাৱে গঠিত। ইয়াৰ বৈশিষ্ট্য হৈছে এইবোৰ আন্তঃশক্তিৰ দ্বাৰা গতি বিশিষ্ট। এই গতিশীল ফলকসমূহৰ সীমাৱৰ্তী

অংশত হোৱা প্ৰচণ্ড ঘৰ্ষণৰ প্ৰভাৱত পৃষ্ঠ ভাগৰ উত্থান সংঘটিত হয়। এসময়ত এই ফলক বিৱৰ্তনৰ ফলতেই সাগৰ তলিৰ পৰা উত্থান ঘটি হিমালয় পৰ্বত শ্ৰেণীৰ সৃষ্টি হৈছিল। এনেধৰণৰ আভ্যন্তৰীণ প্ৰক্ৰিয়াৰ ফলতেই পৃথিৱীৰ বৃহৎ ভঙ্গিল পৰ্বতসমূহৰ সৃষ্টি হৈছিল।

ভূ-অৱয়বসমূহৰ লগত মানৱ জাতিৰ সম্বন্ধ অতি নিবিড়। এই অৱয়বসমূহে মানুহৰ বসতি, জীৱন ধাৰণ প্ৰণালী, সামাজিক, অৰ্থনৈতিক পৰিৱেশ আদি দিশত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা বহন কৰি আহিছে।

এই অংশৰ পৰা আহৰণ কৰিবলগীয়া অৰ্থতাসমূহ :

- ক) ভূ-অৱয়ব কি, উদাহৰণ সহকাৰে বুজাই দিব পাৰিব।
- খ) ভূ-অৱয়বসমূহৰ উৎপত্তিৰ কাৰণ ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।
- গ) ভূ-অৱয়বৰ সৈতে মানুহৰ সম্বন্ধ বুজাই দিব পাৰিব।
- ঘ) সমভূমিৰ গঠন প্ৰক্ৰিয়া আৰু মানুহৰ লগত সম্বন্ধ সম্পৰ্কে ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।

পৰামৰ্শমূলক শিক্ষণ-শিকন প্ৰক্ৰিয়া :

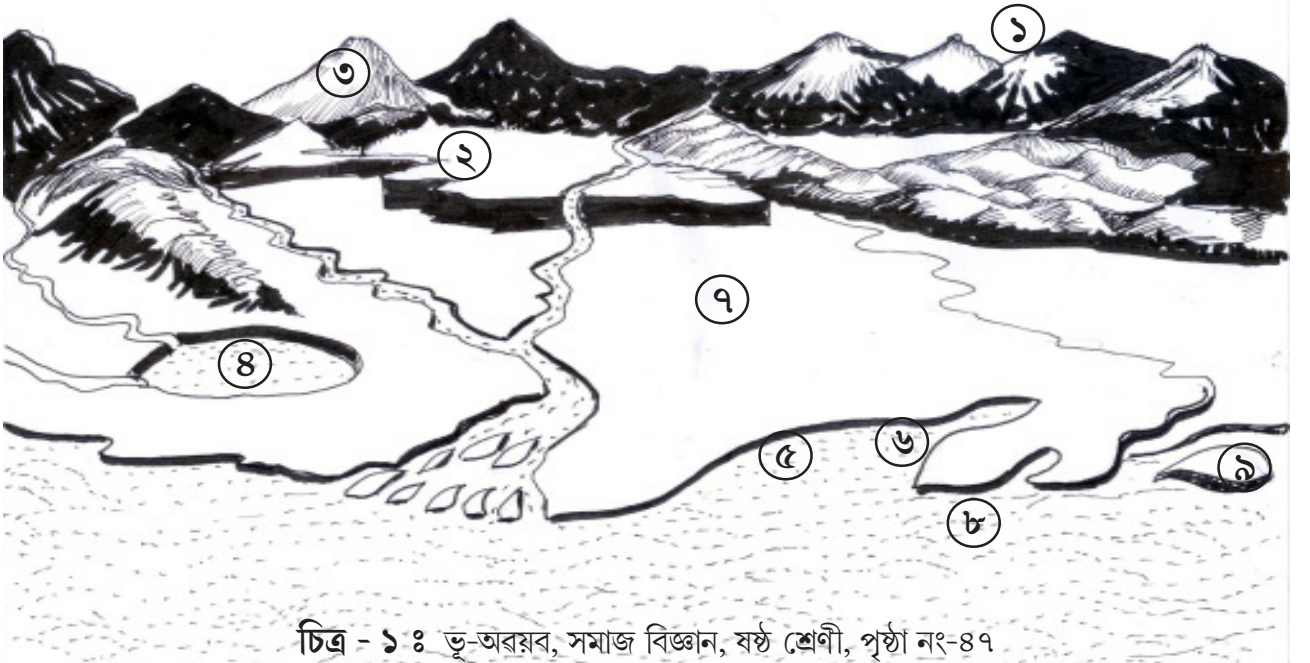
কাৰ্য নং - ১ : (অভিৰোচিত কাৰ্য)

শিক্ষকে পৃথিৱীৰ প্ৰধান ভূ-অৱয়ব সম্পৰ্কে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ সৈতে আলোচনা কৰোতে অভিৰোচিত কৰিবলৈ তলত দিয়া ধৰণৰ প্ৰশ্নৰ অৱতাৰণা কৰিব পাৰে। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে উত্তৰ দিবলৈ সক্ষম নহ'লে শিক্ষকে তাৰ ওপৰত ব্যাখ্যা কৰি বুজাই দিব পাৰে।

- ক) পৃথিৱীৰ উপৰিভাগৰ গঠন সমতল নে ওখোৰা-মোখোৰা?
- খ) ভাৰতৰ এখন সমভূমি অঞ্চলৰ নাম কোৱা?
- গ) পৃথিৱীৰ উপৰি ভাগত গঠন হোৱা বিভিন্ন আকৃতিবোৰক কি বুলি কোৱা হয়?
- ঘ) কেইটামান ভূ-অৱয়বৰ নাম উল্লেখ কৰা?
- ঙ) ভূ-অৱয়বসমূহৰ উৎপত্তিৰ ঘাই প্ৰক্ৰিয়া দুটা কি কি?

কাৰ্য নং - ২ :

শিক্ষকে আৰ্ট পেপাৰত অংকন কৰা চিত্ৰ একোখন দলত ভগাই দি তাত থকা ভূ-অৱয়বসমূহ দলত চিনাক্ত কৰিবলৈ দিব। চিত্ৰত নম্বৰ দিয়া অৱয়বসমূহৰ নাম লিপিবদ্ধ কৰি উপস্থাপন কৰিবলৈ দিব পাৰে।

চিত্ৰ - ১ : ভূ-অৱয়ব, সমাজ বিজ্ঞান, ষষ্ঠ শ্ৰেণী, পৃষ্ঠা নং-৪৭

কাৰ্য নং - ৩ :

শিক্ষক আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকল শ্ৰেণী কোঠাৰ বাহিৰলৈ গৈ এই কাৰ্যটো কৰিব পাৰে।

সামগ্ৰী : বালি বা কোমল মাটি, কেইটামান শিল বা আন কঠিন বস্তু, পানী।

শিল বা কঠিন বস্তুটো প্ৰথমে মাটিত ৰাখিব। তাৰ ওপৰত বালি বা কোমল মাটিৰে দেখাত পাহাৰৰ দৰে আকৃতি প্ৰস্তুত কৰিব। এতিয়া অলপ অলপ পৰিমাণত পানী ঢালি দিব। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক কি ঘটিছে লক্ষ্য কৰিবলৈ দিব। পানী অহৰহ ঢালি থকাৰ পিছত মাটিৰ অৱস্থা কেনেকুৱা হ'ল লক্ষ্য কৰিবলৈ দিব। শিলটো কেনেকৈ ৰৈছে চাবলৈ দিব। মাটিবোৰ ওচৰৰ ক'ত জমা হ'ল আৰু তালৈ কেনেকৈ গ'ল নিৰীক্ষণ কৰিবলৈ দিব আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক নিৰীক্ষণ কৰা বস্তুটোৰ ওপৰত পৰ্যায়ক্ৰমে ব্যাখ্যা আগবঢ়াবলৈ অনুপ্রাণিত কৰিব।

এই কাৰ্যৰ সহায়ত বাহ্যিক প্ৰক্ৰিয়াৰে ভূ-অৱয়ব গঠনৰ ধাৰণা দিব পাৰে। স্থলভাগৰ নিম্ন ভাগ কেনেকৈ সমতল ভূমিলৈ পৰিৱৰ্তন হ'ব পাৰে তাক বুজাই দিব।

কাৰ্য নং - ৪ :

শিক্ষকে ভাৰতৰ প্ৰাকৃতিক মানচিত্ৰ এখনৰ সহায়ত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক মানচিত্ৰ অধ্যয়নৰ জৰিয়তে উত্তৰ ভাৰতৰ সমভূমি অঞ্চল আৰু দাক্ষিণাত্যৰ মালভূমি অঞ্চলৰ অৱস্থিতি চিনাক্ত কৰিব দিব পাৰে। শিক্ষকে তলত দিয়া ধৰণৰ প্ৰশ্নৰ অৱতাৰণা কৰি সেই অঞ্চল দুটাত অৱস্থিত মুখ্য নদীসমূহ কি কি শুধিব পাৰে।

ক) উত্তৰ ভাৰতৰ সমভূমি অঞ্চলৰ মাজেৰে কোন কেইখন মুখ্য নদী বৈ গৈছে?

খ) দাক্ষিণাত্যৰ মালভূমি অঞ্চলৰ কোন কেইখন নদী বঙ্গোপ সাগৰত পৰিছে?

গ) দাক্ষিণাত্যৰ মালভূমি অঞ্চলৰ কোন কেইখন নদী আৰব সাগৰত পৰিছে?

কাৰ্য নং - ৫ :

ভূ-অৱয়বসমূহৰ লগত মানুহৰ সম্বন্ধ অতি নিবিড়। এই ধৰণে পাহাৰীয়া অঞ্চল, নদী গঠিত সমভূমি, মালভূমি আদিত মানুহে অতীতৰ পৰা জীৱন নিৰ্বাহ কৰি আহিছে। সেই স্থানসমূহত মানৱ সভ্যতাৰ বিকাশ সাধন হৈছে। এই স্থানতে মানুহে জীৱিকাৰ পথ উলিয়াবলৈ সমৰ্থ হৈছে। এই দিশবোৰৰ সঠিক ধাৰণা দিবলৈ কেতবোৰ প্ৰশ্ন অৱতাৰণা কৰিব পাৰে। প্ৰশ্নসমূহ দলত আলোচনাৰ কাৰ্য হিচাপে দি উপস্থাপন কৰিব দিব পাৰে।

ক) পাহাৰীয়া অঞ্চল আৰু সমভূমি অঞ্চলৰ জীৱন-ধাৰণ প্ৰণালীৰ সুবিধা অসুবিধাবোৰ চিনাক্ত কৰা।

খ) পাহাৰীয়া অঞ্চলৰ মানুহৰ প্ৰধান জীৱিকা কি?

গ) পাহাৰৰ এঢলীয়া মাটিত কি খেতি কৰা হয়?

ঘ) সমভূমি অঞ্চলৰ মানুহৰ মুখ্য বৃত্তি কি?

ঙ) সমভূমি অঞ্চলত জনবসতি ঘন হোৱাৰ কাৰণ কি?

মোখনী :

উল্লিখিত কাৰ্যসমূহৰ জৰিয়তে শিক্ষকে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক ভূ-অৱয়বৰ ধাৰণা, ভূ-অৱয়বসমূহৰ গঠন আৰু পৰিৱৰ্তন সন্দৰ্ভত ধাৰণা দিয়াৰ ক্ষেত্ৰত ফলপ্ৰসূ হ'ব পাৰে। ইয়াৰ উপৰি ভাৰত বা পৃথিৱীৰ প্ৰাকৃতিক মানচিত্ৰসমূহৰ পৰ্যবেক্ষণৰ দ্বাৰাও ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক বহু তথ্যৰ সম্ভেদ দিব পৰা যায়। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক এখন মনোৰম প্ৰাকৃতিক দৃশ্য সম্বলিত চিত্ৰ অংকণ কৰিবলৈ দিও ভূ-অৱয়বৰ ধাৰণাসমূহ স্পষ্ট কৰাব পাৰে।

আৰ্হি প্ৰশ্ন

১) খালী ঠাই পূৰ কৰাঃ

- ক) ভূ-অৱয়বসমূহ প্ৰধানকৈ ..... ধৰণৰ ..... দ্বাৰা গঠিত হৈছে।
খ) সমভূমি সাগৰ পৃষ্ঠৰ পৰা ..... মিটাৰ ..... অধিক নহয়।
গ) উচ্চ ভূমিসমূহে ..... হৈ উচ্চতা কমি গৈ তাতো ..... সৃষ্টি হয়।
ঘ) ভূ-আন্দোলনৰ ফলতো কোনো ..... উঠি আহি সমভূমিৰ ৰূপ ল'ব পাৰে।
ঙ) পৃথিৱীৰ বেছিভাগ সমভূমিয়েই ..... আদিৰ দ্বাৰা গঠিত।

২) চমু উত্তৰ দিয়া :

- ক) হিমালয় পৰ্বতে শীত কালত কোন অঞ্চলৰ পৰা অহা চৈঁচা বতাহক বাধা দি ভাৰতক প্ৰচণ্ড শীতৰ পৰা ৰক্ষা কৰে?
খ) মালভূমি অঞ্চলত পোৱা দুবিধ খনিজ সম্পদৰ নাম লিখা।
গ) ভাৰতৰ কোনটো অঞ্চল কঁপাহ খেতিৰ বাবে বিখ্যাত?
ঘ) হিমালয় পৰ্বত্য অঞ্চলত অৱস্থিত দুখন স্বাস্থ্যকৰ ঠাইৰ নাম লিখা।
ঙ) মেঘালয়ত থকা দুটা জলপ্ৰপাতৰ নাম কি কি?

৩) বহলাই লিখা :

- ক) সমভূমি অঞ্চল কেনে ধৰণে গঠন হয়?
খ) সমভূমি অঞ্চলৰ লগত মানুহৰ সম্বন্ধ কেনেকুৱা।

প্ৰসংগ পুথি :

- ১) সমাজ বিজ্ঞান (প্ৰথম ভাগ), ষষ্ঠ শ্ৰেণীৰ পাঠ্যপুথি, ৰাজ্যিক শিক্ষা গৱেষণা আৰু প্ৰশিক্ষণ পৰিষদ, অসম।

----- □□□ -----

প্ৰাসংগিক শিকন ঘাটি :

তলৰ কোনখন ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰত অৱস্থিত ?

- ক) ওৰাং ৰাষ্ট্ৰীয় উদ্যান   খ) মানাহ ৰাষ্ট্ৰীয় উদ্যান
গ) নামেৰী ৰাষ্ট্ৰীয় উদ্যান   ঘ) নামবৰ বন্যপ্ৰাণী অভয়াৰণ্য

শিকন ফলাফল :

অসমৰ প্ৰাকৃতিক উদ্ভিদৰ ভাগসমূহৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব আৰু ইয়াৰ বৈশিষ্ট্য আৰু তাত পোৱা ভিন ভিন পশু-পক্ষীসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা আগবঢ়াব পাৰিব।

আনুষংগিক শিকন ফলাফল :

- ক) অসমৰ জলবায়ু সম্পৰ্কে ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।
খ) অসমৰ ঋতুসমূহৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ দলত আলোচনা আগবঢ়াব পাৰিব।
গ) প্ৰাকৃতিক উদ্ভিদ আৰু বন্যপ্ৰাণীক সম্পদ হিচাপে বুজি এইবোৰৰ সংৰক্ষণৰ প্ৰয়োজনীয়তা ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।

অধ্যায় : ষষ্ঠ শ্ৰেণীৰ সমাজ বিজ্ঞান পাঠ্যপুথিৰ সংগতিপূৰ্ণ পাঠ, ‘অসম : জলবায়ু, প্ৰাকৃতিক উদ্ভিদ, বন্যপ্ৰাণী আৰু কৃষি (পাঠ নং-৭)

পাতনি :

কোনো এটা অঞ্চলৰ উদ্ভাপ, বৃষ্টিপাত আৰু মাটিৰ গুণাগুণৰ ওপৰত উদ্ভিদৰ প্ৰকৃতি নিৰ্ভৰ কৰে। বৃষ্টিপাতৰ তাৰতম্যৰ ভিত্তিত অসমৰ অঞ্চল ভেদে বেলেগ বেলেগ উদ্ভিদ পোৱা যায়। অসমৰ জলবায়ু উদ্ভিদৰ বৃদ্ধিৰ উপযোগী হোৱা বাবে ইয়াৰ অধিকাংশ অঞ্চল গছ-গছনিৰে পৰিপূৰ্ণ। বৰ্তমান অসমৰ মুঠ ভৌগোলিক এলেকাৰ ত্ৰিশ শতাংশৰ অধিক অংশ উদ্ভিদে আঙৰি আছে।

অসমত উপলব্ধ উদ্ভিদসমূহৰ গঠন, বৈশিষ্ট্য আৰু প্ৰাকৃতিক পৰিৱেশ অনুসৰি ইহঁতক কেইটামান ভাগত ভাগ কৰা হৈছে। সেইকেইটা হ’ল— ক্ৰান্তীয় চিৰ সেউজীয়া উদ্ভিদ, ক্ৰান্তীয় পৰ্ণপাতী উদ্ভিদ আৰু ক্ৰান্তীয় তৃণভূমি উদ্ভিদ।

উদ্ভিদসমূহে প্ৰস্তুত কৰা অক্সিজেন সকলো প্ৰাণীৰ জীৱন ধাৰণৰ বাবে অপৰিহাৰ্য। উদ্ভিদৰ পৰা পোৱা কাঠেৰে আচৰাব প্ৰস্তুত কৰা গৃহ নিৰ্মাণ কৰা হয়। ইয়াৰ উপৰি খৰি, ঔষধ, পশুৰ খাদ্য, ধূনা, তাৰ্পিন তেল, কাগজ কলৰ কেঁচামাল, সুগন্ধি দ্ৰব্য, ফুল, ফল-মূল আদি অনেক প্ৰয়োজনীয় সামগ্ৰী আমি উদ্ভিদৰ পৰা লাভ কৰোঁহক। সেয়েহে ক’ব পাৰি যে উদ্ভিদৰ সংৰক্ষণেহে মানুহৰ ভৱিষ্যত সুৰক্ষা কৰিব পাৰিব।

অসম বন্যপ্ৰাণীৰ ক্ষেত্ৰতো চহকী। ইয়াৰ অৰণ্য অঞ্চল অনেক আপুৰুগীয়া প্ৰাণীৰ আৱাস স্থল। ইয়াৰ কেতবোৰ অঞ্চল বিৰল আৰু লুপ্তপ্ৰায় প্ৰাণীৰো বসতিস্থল। চৰকাৰে এই বন্যপ্ৰাণীবোৰৰ সুৰক্ষাৰ কাৰণে আইন প্ৰণয়ন কৰি হত্যা কৰা নিষিদ্ধ কৰিছে। বিশেষ সংৰক্ষিত এলেকা ঘোষণা কৰি বন্যপ্ৰাণীৰ সুৰক্ষাৰ ব্যৱস্থা কৰিছে। বন্যপ্ৰাণীবোৰ আমাৰ দেশৰ সম্পদ আৰু ইয়াৰ সুৰক্ষাৰ প্ৰতি সকলোৱে সচেতন হোৱা উচিত।

এই অংশৰ পৰা আহৰণ কৰিবলগীয়া অৰ্থাসমূহ :

- ক) জলবায়ুৰ বৈশিষ্ট্যৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি অসমৰ অঞ্চল ভেদে উপলব্ধ বিভিন্ন উদ্ভিদৰ বিতৰণ সম্পৰ্কে বুজাব পাৰিব।
খ) অসমৰ উদ্ভিদৰ ভাগবোৰৰ বৈশিষ্ট্য সম্পৰ্কে উদাহৰণসহ বুজাব পাৰিব। উদ্ভিদৰ পৰা পোৱা সুবিধাসমূহৰ বিষয়ে

বুজাব পাৰিব।

গ) অসমৰ ৰাষ্ট্ৰীয় উদ্যানসমূহৰ ভৌগোলিক অৱস্থিতিৰ লগতে তাত বসবাস কৰা বন্যপ্ৰাণীৰ বিষয়ে ক'ব পাৰিব।

ঘ) উদ্ভিদ আৰু বন্যপ্ৰাণীৰ সংৰক্ষণৰ প্ৰয়োজনীয়তা সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিব পাৰিব।

ঙ) অসমৰ জলবায়ু আৰু ইয়াৰ বৈশিষ্ট্য সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিব পাৰিব।

পৰামৰ্শমূলক শিক্ষণ-শিকন প্ৰক্ৰিয়া :

কাৰ্য নং - ১ : (অভিৰোচিত কাৰ্য)

শিক্ষকে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক অসমৰ প্ৰাকৃতিক উদ্ভিদ আৰু বন্যপ্ৰাণীৰ বিষয়ে বুজাবলৈ যাওঁতে অভিৰোচন কৰিবলৈ তলত দিয়া ধৰণৰ প্ৰশ্নৰ অৱতাৰণা কৰিব পাৰে। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে উত্তৰ প্ৰদানত অসমৰ্থ হ'লে শিক্ষকে প্ৰয়োজনীয় ব্যাখ্যাৰ জৰিয়তে বুজাই দিব।

ক) চিৰ সেউজীয়া উদ্ভিদৰ বৈশিষ্ট্য কেনে ধৰণৰ?

খ) পৰ্ণপাতী উদ্ভিদৰ বৈশিষ্ট্য কেনে ধৰণৰ?

গ) উদ্ভিদৰ পৰা মানুহে লাভ কৰা দুটা সুবিধা উল্লেখ কৰা।

ঘ) নামেৰী ৰাষ্ট্ৰীয় উদ্যান কোনবিধ বন্যপ্ৰাণীৰ বাবে বিখ্যাত?

ঙ) ডিব্ৰু চৈখোৱা ৰাষ্ট্ৰীয় উদ্যানৰ উল্লেখযোগ্য বন্যপ্ৰাণী বিধ কি?

কাৰ্য নং - ২ :

শিক্ষকে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক পাঠ্যপুথিখনৰ পৃষ্ঠা নং ৫৯ আৰু ৬০ৰ কথাখিনি পঢ়িবলৈ দি তলৰ তালিকাত সেই উদ্ভিদসমূহ কোনকেইটা স্থানত উপলব্ধ উল্লেখ কৰিবলৈ দিব।

ক্র.নং	প্ৰাকৃতিক উদ্ভিদৰ ভাগ	উপলব্ধ অঞ্চল বা ঠাইৰ নাম
১)	ক্ৰান্তীয় চিৰ সেউজীয়া উদ্ভিদ	
২)	ক্ৰান্তীয় পৰ্ণপাতী উদ্ভিদ	
৩)	ক্ৰান্তীয় তৃণভূমি উদ্ভিদ	

শিক্ষকে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ উত্তৰৰ শুদ্ধতা নিৰূপণ কৰিব আৰু প্ৰয়োজন সাপেক্ষে সহায় আগবঢ়াই ধাৰণাটো স্পষ্ট কৰাব।

কাৰ্য নং - ৩ :

শিক্ষকে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ দল গঠন কৰি প্ৰত্যেক দলকে একোখনকৈ ৰাষ্ট্ৰীয় উদ্যানৰ নাম বিতৰণ কৰিব। দলবোৰে নিজৰ ভাগৰ ৰাষ্ট্ৰীয় উদ্যানখনৰ বিষয়ে তথ্য সংগ্ৰহ কৰি সেইবোৰ তালিকাভুক্ত কৰিব। তালিকাৰ তলত বন্যপ্ৰাণী সংৰক্ষণৰ প্ৰতি সচেতনতা সৃষ্টি কৰিব পৰা একোটাকৈ বাক্য লিখিব। তলত দিয়া ধৰণে প্ৰতি দলে তালিকা প্ৰস্তুত কৰি শ্ৰেণীকক্ষত সযত্নে সংৰক্ষণ কৰিব।

ক্র.নং	ৰাষ্ট্ৰীয় উদ্যানৰ নাম	উদ্যানৰ অৱস্থিতি (জিলাৰ নাম)	উদ্যানত উপলব্ধ উল্লেখযোগ্য উদ্ভিদ আৰু বন্যপ্ৰাণীৰ নাম

(বন্যপ্ৰাণী সংৰক্ষণৰ সচেতনতাৰ বাবে একোটি বাক্য গঠন কৰিব।)

.....
.....

শিক্ষকৰ নাম :.....

দলৰ সদস্যসকলৰ নাম

কাৰ্য নং - ৪ :

শিক্ষকে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক কেইটামান দলত ভাগ কৰি অসমৰ উদ্ভিদৰ ভাগ একোটাকৈ বিতৰণ কৰি তথ্য সংগ্ৰহ কৰিবলৈ দিব। প্ৰতিটো দলে তলত দিয়া ধৰণে তালিকা প্ৰস্তুত কৰি সংগৃহীত তথ্যসমূহ লিপিবদ্ধ কৰিব। উদ্ভিদৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ ওপৰত একোটাকৈ বাক্যও লিখিবলৈ দিব পাৰে। তালিকাখন প্ৰস্তুত কৰি শ্ৰেণীকক্ষত সুৰক্ষিতভাৱে আঁৰি ৰাখিব।

উদ্ভিদৰ ভাগ এটাৰ নাম	ভাগটোৰ বৈশিষ্ট্য	উদ্ভিদৰ বাবে উপযোগী বৃষ্টিপাত আৰু উষ্ণতাৰ পৰিমাণ	উদ্ভিদসমূহ পোৱা ঠাইৰ নাম	উদ্ভিদসমূহৰ নাম

(উদ্ভিদৰ প্ৰয়োজনীয়তা সম্পৰ্কে সচেতনতা গঢ় দিবলৈ বাক্য গঠন কৰিব)

.....
.....

শিক্ষকৰ নাম.....

দলৰ সদস্যসকলৰ নাম

কাৰ্য নং - ৫ :

শিক্ষকে 'বন্যপ্ৰাণী আৰু প্ৰাকৃতিক উদ্ভিদৰ সংৰক্ষণৰ প্ৰয়োজনীয়তা' বিষয়টিৰ ওপৰত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ মাজত আলোচনা চক্ৰ অনুষ্ঠিত কৰিব পাৰে।

ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক বিষয়টিৰ ওপৰত নিজৰ মত উপস্থাপন কৰিবলৈ দিব। ইয়াৰ আঁত ধৰি শিক্ষকে বিষয়টিৰ গভীৰতা উপলব্ধি কৰিবৰ বাবে পৰামৰ্শমূলক দিহা আগবঢ়াব। নিজৰ বিদ্যালয় আৰু স্থানীয় পৰিৱেশত উদ্ভিদ আৰু বন্যপ্ৰাণীৰ প্ৰতি সচেতনতা আনিবলৈ বিভিন্ন পৰামৰ্শ দিব।

কাৰ্য নং - ৬ :

শিক্ষকে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক চাৰিটা দলত ভাগ কৰি প্ৰতিটো দলক গ্ৰীষ্ম, বৰ্ষা, শৰৎ, হেমন্ত নামেৰে নামকৰণ কৰিব। এতিয়া নামৰ সৈতে সংগতি ৰাখি দলসমূহক তলত উল্লেখ কৰা ধৰণে একোটা টোকা প্ৰস্তুত কৰিবলৈ দিব।

ঋতুৰ লগত সম্পৰ্কিত —

- সময়
- প্ৰাকৃতিক পৰিৱেশ
- বতৰ
- উপলব্ধ উদ্ভিদ, ফল-মূল, শাক-পাচলি
- উৎসৱ পাৰ্বন
- সাজ-পোছাক
- খেতি-বাতি

টোকা প্ৰস্তুত কৰাৰ পিছত দলীয়ভাৱে টোকাসমূহ শ্ৰেণীত উপস্থাপন কৰিব। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ উপস্থাপনৰ আধাৰত শিক্ষকে নিজৰ মন্তব্য দি ঋতু সম্পৰ্কীয় ধাৰণা স্পষ্ট কৰিব।

কাৰ্য নং - ৭ :

শিক্ষকে ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আৰু স্থানীয় লোকৰ সহযোগত বিদ্যালয় চৌহদত বৃক্ষৰোপণ কাৰ্যসূচী হাতত ল'ব পাৰে। ৰাইজৰ সহযোগত গছপুলিসমূহ বেৰ দি সুৰক্ষিত কৰিব। এই কাৰ্যৰ জৰিয়তে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকল সচেতন হোৱাৰ লগতে ওচৰৰ লোক সকলো সজাগ আৰু সংৰক্ষণত আগ্ৰহী হ'ব। এই কাৰ্যসূচী একে ধৰণেৰে বিদ্যালয়ত ওচৰৰ অনুষ্ঠান

চৌহদতো ৰূপায়ণ কৰি অধিক সফলতা প্ৰদান কৰিব পাৰে।

মোখনী :

অসমৰ প্ৰাকৃতিক উদ্ভিদ আৰু বন্যপ্ৰাণী দুয়োবিধ আমাৰ বহুমূলীয়া সম্পদ। ইয়াৰ বিষয়ে সঠিক ধাৰণা প্ৰদান কৰিবলৈ শিক্ষকে ওপৰত দিয়া ধৰণে কাৰ্যবোৰ কৰাব পাৰে। সম্পদসমূহৰ অৱস্থিতি জনাতো প্ৰয়োজনীয় আৰু তাক নিশ্চিত কৰিবলৈ যথাসম্ভৱ মানচিত্ৰৰ সহায় লৈ কাৰ্য কৰোৱা আৱশ্যক। বিষয়টিত সম্পদৰ মূল্য অনুধাৰন আৰু সংৰক্ষণৰ মনোভাৱ গঢ় দিব পৰাটোও সমানেই গুৰুত্বপূৰ্ণ। ইয়াৰ উপৰি ঋতু পৰিৱৰ্তন অনুসৰি হোৱা সামাজিক, সাংস্কৃতিক, অৰ্থনৈতিক ক্ৰিয়া-কলাপ সম্পৰ্কে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক বাস্তৱ অভিজ্ঞতাৰ জৰিয়তে প্ৰকাশ কৰাবলৈ ব্যৱস্থা হাতত ল'ব পাৰিলে তেওঁলোকৰ জ্ঞানৰ ভঁৰাল চহকী হ'ব বুলি ঠাৱৰ কৰিব পাৰিব।

আৰ্হি প্ৰশ্ন

বিভিন্ন ধৰণৰ লিখিত প্ৰশ্ন আৰু প্ৰকল্প আদি কাৰ্যৰ জৰিয়তে শিক্ষকে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ মূল্যায়ণ কৰিব পাৰে—

১) খালী ঠাই পূৰ কৰা:

- ক) পৰ্ণপাতী উদ্ভিদৰ পাতবোৰ বছৰটোত ..... যায় আৰু পিছত পুনৰ ..... ওলায়।
খ) চিৰ সেউজীয়া উদ্ভিদৰ বৈশিষ্ট্য হৈছে ইয়াৰ ..... সদায় ..... হৈ থাকে।
গ) নামেৰী ৰাষ্ট্ৰীয় উদ্যান ..... বাবে বিখ্যাত।
ঘ) মানাহ ৰাষ্ট্ৰীয় উদ্যানত বিৰল প্ৰজাতিৰ ..... বান্দৰ পোৱা যায়।
ঙ) অসমত ৰাষ্ট্ৰীয় উদ্যানৰ সংখ্যা ..... খন।

২) শুদ্ধ উত্তৰ লিখা:

ক) তলৰ কোন বিধ চিৰ সেউজীয়া উদ্ভিদ—

- ১) চেগুন।   ২) শাল।   ৩) শিশু।   ৪) শিমলু।
খ) নামেৰী ৰাষ্ট্ৰীয় উদ্যান কোনবিধ বন্যপ্ৰাণীৰ বাবে বিখ্যাত —
১) দেওহাঁহ।   ২) ম'ৰা চৰাই।   ৩) মেথোন।   ৪) নলগাহৰি।
গ) তলৰ কোনখন ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰত অৱস্থিত —
১) নামবৰ।   ২) ওৰাং ৰাষ্ট্ৰীয় উদ্যান।
৩) নামেৰী ৰাষ্ট্ৰীয় উদ্যান।   ৪) মানাহ ৰাষ্ট্ৰীয় উদ্যান।

৩) প্ৰকল্প :

তোমালোকৰ নিজৰ বসতি স্থানৰ আশে-পাশে পোৱা যিকোনো ছটা বনৰীয়া চৰাইৰ নাম উল্লেখ কৰি তলত উল্লেখ কৰা বিষয়ে বিৱৰণ লিপিবদ্ধ কৰা—

- ক) চৰাইৰ নাম
খ) চৰাইৰ ৰং
গ) চৰাইৰ বাঁহৰ ধৰণ
ঘ) চৰাই বিধৰ খোৱা খাদ্য
ঙ) চৰাই বিধ বিলুপ্তিৰ পৰ্যায়ৰ নেকি?
চ) আন বৈশিষ্ট্য লক্ষ্য কৰিলে উল্লেখ কৰা।

৪) বহলাই লিখা— 'আমি উদ্ভিদৰ পৰা কি কি সুবিধা পাপুঁ?'

৫) অসমত গ্ৰীষ্ম কালত হোৱা প্ৰাকৃতিক ঘটনা-পৰিঘটনাসমূহৰ ওপৰত একোটি টোকা প্ৰস্তুত কৰা।

প্ৰসংগ পুথি :

১) সমাজ বিজ্ঞান (প্ৰথম ভাগ) ষষ্ঠ শ্ৰেণীৰ পাঠ্যপুথি, SCERT, Assam.

----- □□□ -----

শ্ৰেণী-সপ্তম বিষয়- সমাজ বিজ্ঞান

প্ৰাসংগিক শিকন ঘাট :

বৰ্তমান অসমত থকা ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথৰ সংখ্যা কিমান ?

শিকন ফলাফল :

ৰাষ্ট্ৰ নিৰ্মাণ প্ৰক্ৰিয়াৰ উল্লেখযোগ্য বিকাশৰ বিষয়ে বৰ্ণনা কৰিব পাৰিব।

আনুসংগিক শিকন ফলাফল :

ক) ভাৰত আৰু অসমৰ ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথ, ৰাজ্যিক পথসমূহৰ নাম ক'ব পাৰিব।

খ) অৰ্থনৈতিক উন্নয়নত ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথৰ গুৰুত্ব বুজি ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।

অধ্যায় : অষ্টম শ্ৰেণীৰ পাঠ্যপুথিৰ সংগতিপূৰ্ণ পাঠ-৬ : ভাৰতৰ উদ্যোগ আৰু পৰিবহন ব্যৱস্থা আৰু সপ্তম শ্ৰেণীৰ সংগতিপূৰ্ণ পাঠ-২০ “অৰ্থনৈতিক উন্নয়নত চৰকাৰৰ ভূমিকা”।

পাতনি :

সমাজৰ উন্নয়নৰ বাবে ৰাস্তা-ঘাটৰ উন্নয়ন আৰু সম্প্ৰসাৰণ অপৰিহাৰ্য। অতীতৰ পৰাই আমাৰ দেশত ৰাস্তা-ঘাটৰ উন্নয়ন আৰু সম্প্ৰসাৰণৰ ওপৰত গুৰুত্ব দি অহা পৰিলক্ষিত হৈছে। বুৰঞ্জী প্ৰসিদ্ধ ‘চিঙ্ক ৰ’ট’ সকলোৰে জ্ঞাত। এই চিঙ্ক ৰ’টে পুৰণি কালত চীন আৰু পশ্চিমীয়া দেশৰ লগত আমাৰ দেশৰ ব্যৱসায়িক সম্বন্ধ স্থাপন কৰিছিল।

বৰ্তমান সময়ত এছিয়াৰ দেশবোৰৰ মাজত যোগাযোগৰ বাবে “Trans-Asian Highway” নিৰ্মাণ আৰু (South-East-Asian) দক্ষিণপূব এছিয়াৰ দেশসমূহৰ মাজত নতুন পথৰ নিৰ্মাণ অথবা পুৰণি পথৰ উন্নতিকৰণৰ ব্যৱস্থা কৰি থকা হৈছে। বৰ্তমান আমাৰ দেশতো চৰকাৰী উদ্যোগত বাটপথ নিৰ্মাণ আৰু উন্নয়নৰ ওপৰত গুৰুত্ব দি অহা হৈছে। অতীতৰ ‘Grand Trunk Road’ নামেৰে জনা বাটসমূহক ‘ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথ’ হিচাপে নামকৰণ কৰা হৈছে। বৰ্তমান ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথ প্ৰাধিকৰণ বিভাগৰ অধীনত পথসমূহক চাৰিলেন, ছয়লেনযুক্ত পথলৈ উন্নীতকৰণ কৰি থকা হৈছে। তদুপৰি গাঁও অঞ্চলৰ উন্নয়নৰ বাবে প্ৰধানমন্ত্ৰী গ্ৰাম চৰক যোজনাৰ অধীনত ২০০ বসতিপূৰ্ণ সকলো গাঁৱকে সংশ্লিষ্ট ৰাজ্যৰ ৰাজধানীৰ লগত সংযোগৰ ব্যৱস্থা কৰি থকা হৈছে। ইয়াৰ উপৰি ৰাজ্য চৰকাৰ সমূহে ৰাজ্যৰ প্ৰধান পথসমূহৰ যেনে-ৰাজ্যিক পথ আৰু অন্যান্য পথৰ উন্নয়নৰ ব্যৱস্থা কৰি আছে।

এই অংশৰ পৰা আহৰণ কৰিবলগীয়া অৰ্থসমূহ :

ক) আৰ্থ-সামাজিক উন্নয়নত পৰিবহন ব্যৱস্থাৰ গুৰুত্ব অনুধাৰন কৰিব পাৰিব।

খ) ভাৰতৰ পৰিবহনৰ বিভিন্ন মাধ্যমসমূহৰ বিষয়ে ক'ব পাৰিব।

গ) বিভিন্ন ধৰণৰ পথ যেনে-ৰাজ্যিক পথ, ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথ, জিলা পথ আৰু গ্ৰাম্যপথৰ ওপৰত স্পষ্ট হ'ব।

পৰামৰ্শমূলক শিক্ষণ-শিকন প্ৰক্ৰিয়া :

কাৰ্য নং - ১ : অভিৰোচনৰ বাবে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ লগত নিম্নলিখিত প্ৰশ্নসমূহৰ দ্বাৰা মত বিনিময় কৰিব পাৰিব।

ক) তোমালোকৰ ঘৰৰ ওচৰৰ ৰাস্তাসমূহৰ নামবোৰ কোৱা চোন ?

খ) তোমালোকে ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথেৰে কেতিয়াবা ভ্ৰমণ কৰিছানে ? যদি কৰিছা সেই ৰাষ্ট্ৰীয় পথৰ নাম কি ?

গ) তোমালোকে ঘৰৰ পৰা স্কুললৈ আহোতে অতিক্ৰম কৰি অহা বাস্তাটোৰ নাম কি?

কাৰ্য নং - ২ :

শিক্ষকে শ্ৰেণীকোঠাত ভাৰত আৰু অসমৰ মানচিত্ৰ দুখন (ৰাজনৈতিক) আঁৰি দিব। মানচিত্ৰত কেনেধৰণে সাংকেতিক চিহ্নসমূহ চাই ৰাষ্ট্ৰীয় সীমা, আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় সীমা, ৰে'লপথ, ঘাইপথ আদি। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক চিনাক্ত কৰিবলৈ দিব। ইয়াৰ পাছতে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক সংখ্যা অনুযায়ী কেইটামান দলত ভাগ কৰি প্ৰতিটো দলকে একোটাকৈ কাৰ্য দিব পাৰে। যেনে—

প্ৰথম দল : মেপ চাই অসমৰ গাতে লাগি থকা আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় সীমাসমূহ বিচাৰি উলিয়াই লিখিব।

দ্বিতীয় দল : ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথে চুই যোৱা জিলা সদৰসমূহৰ নাম লিখিব।

তৃতীয় দল : ৰাজ্যিক পথসমূহ চিনাক্ত কৰি উলিয়াই বহীত লিখিব।

চতুৰ্থ দল : ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথসমূহ মেপত বিচাৰি উলিয়াই লিখিব।

(শিক্ষকে মানচিত্ৰ পৰ্যবেক্ষণৰ বাবে প্ৰতিটো দলৰ সময় নিৰ্ধাৰণ কৰি দিব।)

কাৰ্য নং - ৩ : (ক্ষেত্ৰ ভ্ৰমণ)

ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বাবে ক্ষেত্ৰ ভ্ৰমণৰ ব্যৱস্থা কৰিব পাৰে। ক্ষেত্ৰ ভ্ৰমণৰ সময়ত শিক্ষকে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক প্ৰধানমন্ত্ৰী চড়ক যোজনাৰ অধীনৰ বাস্তা, ৰাজ্যিক পথ, ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথ অথবা স্থানীয় প্ৰশাসনে নিৰ্মাণ কৰা বাটপথ আদি দেখুৱাই তলৰ প্ৰশ্নসমূহ অৱতাৰণা কৰিব—

- কোনজন প্ৰধানমন্ত্ৰীৰ আমোলত 'প্ৰধানমন্ত্ৰী চড়ক যোজনা' আঁচনি কাৰ্যকৰী হৈছিল?
- গাঁও অঞ্চলৰ বাস্তা-ঘাটৰ উন্নয়নৰ কাম কোনে তদাৰক কৰে?
- ভ্ৰমণ কালত তোমালোকে অতিক্ৰম কৰা বাস্তাটো কেনে পৰ্যায়ৰ?
- তোমালোকৰ অঞ্চলৰ মাজেৰে/কাষেৰে পাৰ হৈ যোৱা ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথটোৰ নাম কি?

কাৰ্য নং - ৪ : (প্ৰকল্প)

ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক কেইটামান দলত বিভক্ত কৰি নিম্নলিখিত প্ৰ-প্ৰকল্প পূৰণ কৰিবলৈ দিব। প্ৰত্যেক দলকে নিম্নলিখিত জিলা ভগাই দিয়া হ'ব।

জিলাৰ নাম	ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথৰ নাম বা নম্বৰ	ৰাজ্যিক পথৰ নাম অথবা নম্বৰ
কামৰূপ মেট্ৰ', কামৰূপ গ্ৰাম্য, গোৱালপাৰা, বঙাইগাঁও, মৰিগাঁও, নগাঁও, গোলাঘাট, যোৰহাট, দৰং, নলবাৰী, বৰপেটা, বাক্সা, শোণিতপুৰ, বিশ্বনাথ, লক্ষীমপুৰ, ধেমাজি		

কাৰ্য নং - ৫ :

ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলক দুটা দলত ভাগ কৰি শিক্ষকে তলৰ বিষয় দুটাৰ ওপৰত একোটাকৈ টোকা প্ৰস্তুত কৰিবলৈ দিব পাৰে।

- ১) অসমৰ পৰা ৰপ্তানিকৃত সামগ্ৰী কেইবিধমানৰ নাম উল্লেখ কৰা আৰু যোগাযোগ ব্যৱস্থাৰ সৈতে ইয়াৰ সম্পৰ্ক নিৰ্ধাৰণ কৰা।
- ২) ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথসমূহে কাক কাক সংলগ্ন কৰে আৰু এনে পথৰ যাতায়ত ব্যৱস্থাই মানুহক কেনেকৈ লাভান্বিত কৰে?

টোকা প্ৰস্তুতকৰণত শিক্ষকে সহায় কৰিব আৰু প্ৰস্তুত কৰা টোকা দুটা উপস্থাপন কৰিবলৈ দি ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক ভাৰতৰ অৰ্থনৈতিক উন্নয়নত ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথৰ গুৰুত্ব সম্পৰ্কে স্পষ্ট ধাৰণা দিব পাৰিব।

মোখনী :

উল্লিখিত কাৰ্যসমূহৰ আধাৰত শিক্ষকে যাতায়াত ব্যৱস্থাৰ অবিহনে যে এখন দেশৰ উন্নয়ন সম্ভৱ হ'ব নোৱাৰে তাক আৰু সাৱলীলভাৱে বুজাব পাৰিব। এখন দেশৰ আৰ্থ-সামাজিক উন্নয়নত যাতায়াত ব্যৱস্থাই মেৰুদণ্ডৰ দৰে কাম কৰে। এই ব্যৱস্থাৰ অন্তৰ্গত দিশসমূহৰ উন্নয়নত চৰকাৰ আৰু জনতাই সদায় গুৰুত্ব আৰোপ কৰে। বৰ্তমানৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলেও এই বিষয়টোৰ গুৰুত্ব বুজি পালে ভৱিষ্যতৰ কাঠামো সৰল হ'ব। শিক্ষকে অন্যান্য উদাহৰণৰ সহায় লৈও এই বিষয়ক ধাৰণা দিয়াৰ প্ৰচেষ্টা কৰিব পাৰে।

আৰ্হি প্ৰশ্ন

১) শিক্ষকে কুইজ আকাৰে নিম্ন লিখিত প্ৰশ্নসমূহ সুধিব পাৰিব—

- ক) ধলা-শদিয়া দলংখনৰ দৈৰ্ঘ্য কিমান?
- খ) ভাৰতৰ কোনখন ৰাজ্যত ৰাস্তাৰ ঘনত্ব বেছি?
- গ) ভাৰতৰ কোনখন ৰাজ্যৰ সকলোতকৈ দীঘল ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথ আছে?
- ঘ) ভাৰতৰ সৰ্বমুঠ কেইটা ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথ আছে?
- ঙ) ভাৰতৰ আটাইতকৈ ব্যস্ত ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথ কোনটো?
- চ) ভাৰতৰ দীৰ্ঘতম ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথ কোনটো?
- ছ) ভাৰতৰ কোন চনত প্ৰথম ৰে'ল চলিছিল?
- জ) অসমৰ মাজেৰে পাৰ হৈ যোৱা ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথৰ সংখ্যা কিমান?
- ঝ) ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ওপৰত কেইখন দলং আছে?
- এ৩) কাজিৰঙা ৰাষ্ট্ৰীয় উদ্যানৰ কাষেৰে পাৰ হৈ যোৱা ৰাষ্ট্ৰীয় পথৰ নাম কি?
(কুইজৰ উত্তৰসমূহ কাষত দিয়া আছে)

কুইজৰ উত্তৰ :

- ক) ৯.১৫ কিঃ মিঃ
- খ) কেৰেলা ৰাজ্য
- গ) উত্তৰ প্ৰদেশ
- ঘ) ২২৮ কিঃ মিঃ
- ঙ) দিল্লী-গুডগাঁও
- চ) শ্ৰীনগৰৰ পৰা কন্যাকুমাৰীলৈ
- ছ) ১৮৫৩ চনত
- জ) ৩৮ খন
- ঝ) ৫ খন
- এ৩) ৩৭ নং ৰাষ্ট্ৰীয় ঘাইপথ

২) ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে ব্যক্তিগতভাৱে উত্তৰ লিখিব।

- ক) ৰাস্তা-ঘাটৰ উন্নতিৰ লগে লগে অঞ্চলটোৰ কেনেধৰণৰ পৰিৱৰ্তন দেখা পাব লাগিব।
- খ) পকী ৰাস্তাৰ পৰিৱৰ্তে কেঁচা ৰাস্তা যদি হ'লহেঁতেন আমি কি কি অসুবিধাৰ সন্মুখীন হ'লোহেঁতেন?

শ্ৰেণী-অষ্টম
বিষয়-সমাজ বিজ্ঞান

সমল নং : ৫

প্ৰাসংগিক শিকন ঘাটি :

ভাৰতৰ মানচিত্ৰত খনিজ বলয়সমূহৰ লগতে লো-তীখা উদ্যোগসমূহৰ অৱস্থান নিৰ্ণয়।

শিকন ফলাফল :

- ক) ভাৰতৰ মানচিত্ৰত খনিজ বলয়সমূহৰ অৱস্থান নিৰ্ণয় কৰি ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।
খ) ভাৰতৰ মানচিত্ৰত লো-তীখা উদ্যোগসমূহৰ অৱস্থান নিৰ্ণয় কৰিব পাৰিব।

আনুষংগিক শিকন ফলাফল :

- ক) ভাৰতৰ খনিজ সম্পদবোৰৰ বিতৰণৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি গঢ়ি উঠা প্ৰধান চহৰসমূহ চিহ্নিত কৰিব পাৰিব।
খ) ভাৰতৰ খনিজ বলয়সমূহ চিনাক্ত কৰি মানচিত্ৰত এই বলয়সমূহৰ প্ৰধান কেন্দ্ৰসমূহ নিৰ্ণয় কৰিব পাৰিব।
গ) ভাৰতত উপলব্ধ খনিজ সম্পদৰ তালিকা প্ৰস্তুত কৰিব পাৰিব।

অধ্যায় : অষ্টম শ্ৰেণীৰ পাঠ্যপুথিৰ সংগতিপূৰ্ণ পাঠ নং-৬ “ভাৰতৰ উদ্যোগ আৰু পৰিবহন ব্যৱস্থা”।

পাতনি :

মানচিত্ৰৰ অধ্যয়ন কেৱল কোনো এটা পাঠৰ লগত জড়িত অৰ্হতা নহয়। এই অৰ্হতা ভূগোল বিজ্ঞানৰ এটা বিশেষ কৌশল। এই কৌশলৰ লগত জড়িত উপাদানসমূহ হৈছে—মানচিত্ৰত ব্যৱহৃত মাপনি, দিশ, সাংকেতিক চিহ্ন, ব্যৱহৃত ৰং, অক্ষাংশ-দ্রাঘিমাংশ আদিৰ জৰিয়তে কোনো ঠাইৰ অৱস্থান আদিৰ জ্ঞান। এই কৌশল বিকাশৰ বাবে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ যথেষ্ট অনুশীলনৰ প্ৰয়োজন। এই কৌশল ভূগোল বিজ্ঞানৰ বিভিন্ন বিষয়ৰ লগত জড়িত। এনেকি সমাজ বিজ্ঞানৰ অৰ্থনীতি, ইতিহাস ও পৌৰবিজ্ঞানৰ লগতো জড়িত। এই অৰ্হতা বিকাশৰ জৰিয়তে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ বিভিন্ন ভৌগোলিক ও সামাজিক পৰিঘটনাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি সামাজিক উন্নয়ন আদিৰ ওপৰত বোধ সৃষ্টি কৰিব পাৰে আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ সামাজিক সচেতনতা বৃদ্ধি কৰাত সহায়ক হয়। সেইদৰে মানচিত্ৰ অধ্যয়নৰ জৰিয়তে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে ভাৰতৰ খনিজ বলয় আৰু লো-তীখাৰ অৱস্থানসমূহ নিৰ্ণয় কৰিব পাৰিব। এই অংশৰ পৰা আহৰণ কৰিবলগীয়া অৰ্হতাসমূহ হ'ল— শিক্ষকে মানচিত্ৰৰ সহায়ত ভাৰতৰ খনিজ বলয়সমূহৰ লগতে লো-তীখা উদ্যোগসমূহৰ অৱস্থান সম্পৰ্কে ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব।

পৰামৰ্শমূলক শিক্ষণ-শিকন প্ৰক্ৰিয়া :

কাৰ্য নং - ১ : (অভিৰোচিত কাৰ্য)

শিক্ষকে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক তিনি বা চাৰিটা দলত ভাগ কৰি তলত দিয়াৰ ধৰণেৰে নিজৰ ৰাজ্যৰ প্ৰধান নগৰ/চহৰৰ নাম আৰু ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ কোন দিশে অৱস্থিত উল্লেখ কৰি তালিকা প্ৰস্তুত কৰিবলৈ দিব পাৰে আৰু সেই অনুসৰি মানচিত্ৰত ঠাইসমূহ চিনাক্ত কৰিবলৈ দিব পাৰে।

ক্র.নং.	চহৰ/নগৰৰ নাম	জিলাৰ নাম	ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰ/দক্ষিণ দিশে

কাৰ্যটো সম্পাদন সঠিকভাৱে কৰাত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক শিক্ষকে সহায় কৰিব আৰু মানচিত্ৰত বিভিন্ন স্থান চিনাক্ত কৰিবলৈ উৎসাহিত কৰি ভাৰতৰ খনিজ সম্পদৰ অৱস্থান সম্পৰ্কে স্পষ্ট ধাৰণা দিয়াৰ বাবে আগবাঢ়িব।

কাৰ্য নং - ২ :

পাঠ্যপুথিখনৰ ৪৭ নং পৃষ্ঠাৰ ভাৰতৰ প্ৰধান খনিজ উদ্যোগ সম্পৰ্কীয় কথাখিনি এগৰাকী ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ হতুৱাই সৰৱ পঠন কৰিবলৈ দিব পাৰে। এইক্ষেত্ৰত মন কৰিব যে সকলো ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে যাতে মনোনিৱেশ কৰে। পঠনৰ অন্তত কেইটামান প্ৰশ্নৰ উত্থাপন কৰিব পাৰে। উদাহৰণস্বৰূপে—

- ক) ভাৰতৰ খনিজ উদ্যোগ বুলিলে মূলত কি উদ্যোগক গণ্য কৰা হয়?
- খ) লো-তীখা উদ্যোগৰ প্ৰয়োজনীয় কেঁচামালসমূহ কি কি?
- গ) ভাৰতৰ তিনিটা প্ৰধান লোক-তীখা উদ্যোগৰ নাম উল্লেখ কৰা।
- ঘ) কি উৎপাদনত ভাৰতৰ স্থান পৃথিৱীৰ ভিতৰতে তৃতীয়?

ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে পাঠৰ আলমত কৰা প্ৰশ্নৰ উত্তৰ সমূহৰ শুদ্ধতা নিৰূপণ কৰি শিক্ষকে প্ৰয়োজন সাপেক্ষে ভাৰতৰ খনিজ সম্পদ সম্পৰ্কে ব্যাখ্যা আগবঢ়াব।

কাৰ্য নং - ৩ :

শিক্ষকে শ্ৰেণীকোঠাত ভাৰতৰ ৰাজনৈতিক মানচিত্ৰ এখন আঁৰি দিব। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক সমাজ বিজ্ঞান পাঠ্যপুথিৰ ৪৬নং পৃষ্ঠাৰ মানচিত্ৰ আৰু তথ্য তালিকাখন উলিয়াবলৈ দিব। এতিয়া দুয়োখন মানচিত্ৰ আৰু তালিকাখন পৰ্যবেক্ষণ কৰি ভিন ভিন খনিজ বলয় উপলব্ধ ৰাজ্য আৰু স্থানসমূহৰ নাম চিনাক্ত কৰিবলৈ দিব। সমান্তৰালভাৱে তলৰ প্ৰশ্নকেইটাও উত্থাপন কৰিব পাৰে।

- ক) উত্তৰ-পূৰ্ব তৈল বলয়ৰ অৱস্থিতি ক'ত?
- খ) ছত্তিশগড় কোনটো বলয়ৰ অন্তৰ্গত?
- গ) কৰ্ণাটক মানভূমি আৰু তামিলনাড়ুত উপলব্ধ খনিজ সম্পদসমূহ কি কি?
- ঘ) একোৱামেৰাইন কোনটো খনিজ বলয়ৰ সম্পদ?

কাৰ্যটো শুদ্ধভাৱে সম্পাদন কৰাৰ ক্ষেত্ৰত শিক্ষকে যথাযথভাৱে প্ৰতিগৰাকী ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ লগত সহযোগ কৰাটো বাঞ্ছনীয়।

কাৰ্য নং - ৪ :

ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক তিনি বা চাৰিটা দলত ভাগ কৰি প্ৰত্যেককে ভাৰতৰ মানচিত্ৰৰ নক্সা এখন অংকন কৰিবলৈ দি তলত দিয়া স্থানসমূহ মানচিত্ৰখনত চিহ্নিত কৰিবলৈ দিব। উল্লেখযোগ্য যে এই কাৰ্যটো সম্পাদনত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক পাঠ্যপুথি ব্যৱহাৰৰ পৰা বিৰত ৰাখিব লাগিব।

স্থানসমূহ— বোকাৰো, ৰুবকেল্লা, চালেম, বিশাখাপট্টনম, লিডু আদি।

মোখনি :

উল্লিখিত কাৰ্যসমূহৰ আধাৰত শিক্ষকে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক ভাৰতৰ খনিজ বলয় আৰু লো-তীখাৰ উদ্যোগৰ অৱস্থানসমূহৰ সৈতে চিনাক্ত কৰি দিয়াৰ লগতে মানচিত্ৰ অধ্যয়ন কৰি স্থান চিনাক্তকৰণৰ প্ৰতি উৎসাহিত কৰিব পাৰিব। তদুপৰি ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ অন্তৰত ভাৰতৰ খনিজ তথা প্ৰাকৃতিক সম্পদসমূহৰ প্ৰতি সংৰক্ষণৰ মানোভাৱ গঢ়ি তুলিব পাৰিব।

আৰ্হি প্ৰশ্ন

১) খনিজ সম্পদ কাক বোলে ?

২) উল্লেখযোগ্য খনিজ সম্পদসমূহৰ নাম আৰু সেইবোৰ কোন ঠাইত উপলব্ধ সেই সম্পৰ্কে এখন তালিকা প্ৰস্তুত কৰা।

৩) দলগতভাৱে টোকা প্ৰস্তুতকৰণ—

খনিজ সম্পদসমূহ নবীক্ষম হয় নে নহয়? বিভিন্ন প্ৰসংগ পুথি, বাতৰি কাকত আদি পঢ়ি ২০০ শব্দৰ ভিতৰত এটা টোকা প্ৰস্তুত কৰা।

৪) প্ৰকল্প— ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক নিজৰ অঞ্চলত উপলব্ধ সম্পদ সম্পৰ্কে প্ৰকল্প প্ৰস্তুত কৰিবলৈ দিব।

ছাত্ৰ/ছাত্ৰীৰ নাম—

অঞ্চলৰ নাম —

জিলা —

উপলব্ধ সম্পদৰ নাম —

সম্পদৰ ব্যৱহাৰ —

সম্পদৰ ব্যৱহাৰৰ লগত জড়িত বিভিন্ন ক্ৰিয়াকলাপ সমূহ—

৫) তলৰ মানচিত্ৰখনৰ নিৰ্দিষ্ট স্থানত খনিজ বলয়ৰ অৱস্থানসমূহ উল্লেখ কৰা।

----- □□□ -----